

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ОДЕСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Сментина

_____ Н.В.
“ ____ ” _____ 2019 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА на здобуття
освітнього ступеня магістра**
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Муніципальна економіка»

на тему: **«Шляхи підвищення конкурентоспроможності на
місцевому рівні (на прикладі Біляївської ОТГ)»**

Виконавець
студентка ФЕУП, 67 група
Самойленко В.М.

/підпис/

Науковий керівник
ст. викл. Каражия Е.А.

/підпис/

Одеса 2019
ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	
1.1 Поняття конкуренції та конкурентної боротьби	6
1.2 Конкурентоспроможність на місцевому рівні: сутність та показники....	15
1.3 Методи оцінювання конкурентоспроможності адміністративно-територіальних одиниць.....	24
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНОГО СТАНУ БІЛЯЇВСЬКОЇ ОТГ	
2.1 Загальна характеристика Біляївської ОТГ.....	32
2.2 Аналіз соціально-економічного розвитку Біляївської ОТГ	39
2.3 Оцінка конкурентоспроможності Біляївської ОТГ.....	50
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ НАПРЯМКІВ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БІЛЯЇВСЬКОЇ ОТГ	
3.1 Аналіз можливих шляхів підвищення конкурентоспроможності на місцевому рівні.....	57
3.2 Економічне обґрунтування проекту зміцнення конкурентоспроможності Біляївської ОТГ	61
3.3 Оцінка ефективності та ризиків проекту.....	77

ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	87
ВСТУП	

Актуальність теми. Сучасні тенденції відводять регіонам якісно нову роль в економіці, висуваючи перед ними нові завдання щодо утримання якомога вищих показників конкурентоспроможності у національному та міжнародному вимірах. Внаслідок процесів глобалізації регіони стають рівноправними суб'єктами економічних відносин, що породжує відповідну конкурентну боротьбу між ними. В країнах з ринковою економікою конкурентоспроможність є результатом переплетіння факторів, породженим об'єктивним розвитком продуктивних сил і які відображають результати політики великих монополій в боротьбі за якість, ринки збуту і отримання прибутку.

Прогресивне посилення тенденцій глобалізації обумовлює формування нової парадигми регіонального розвитку, яка ґрунтується на створенні умов для саморозвитку територій, ефективному використанні їх конкурентних переваг, що потребує більш глибокого осмислення концепції конкурентоспроможності регіону. У цьому контексті першочерговим завданням видається здійснення ґрунтовного аналізу термінів «конкуренція» та «конкурентоспроможність» на місцевому рівні.

Поняття конкурентоспроможності інтерпретується і аналізується в залежності від економічного об'єкту або сегменту який розглядається. Основним пріоритетним завданням державної політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності окремих територіальних одиниць, повинен стати насамперед розвиток науково-технологічного та інноваційного потенціалу регіонів.

Питанням теорії та методології конкурентоспроможності, у тому числі на рівні територіальних одиниць, а також проблемам управління конкурентними перевагами присвячено роботи таких дослідників як Ю. О. Бобровська, В. С. Бойченко, Р. А. Фатхутдінов, А. Ю. Юданов, З. В. Герасимчук, Н. В. Сментина, В. А. Карпов, Т. Ф. Косянчук, Ю. М. Хвевик, А. І. Ковальов, Я. А. Жаліло та інших.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування напрямів розвитку регіону з метою підвищення його конкурентоспроможності в сучасних ринкових умовах.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- розглянути теоретичні питання щодо предмету дослідження;
- провести аналіз основних ресурсів Біляївської ОТГ;
- оцінити основні параметри соціально-економічного розвитку Біляївської ОТГ;
- дослідити поточний конкурентний стан громади та провести SWOT – аналіз;
- визначитися зі стратегічними напрямками зміцнення конкурентоспроможності у громади, зокрема у туристичній сфері та виробництві молочної продукції;
- обґрунтувати інвестиційний план проекту створення сироварні;
- розрахувати критерії оцінки ефективності проекту зміцнення конкурентоспроможності;
- визначити шляхи мінімізації проектних ризиків.

Об'єктом дослідження виступають процеси підвищення конкурентоспроможності регіону.

Предметом дослідження є теоретичні методи та практичні заходи, які спрямовано на підвищення конкурентоспроможності Біляївської ОТГ у туристичному сегменті за рахунок створення нового туристичного об'єкту - сироварні.

Методи дослідження. Як теоретичний базис використовувалися загальнонаукові методи: системний, формально-логічний, метод аналізу і синтезу. Для практичних досліджень використовувалися горизонтальний і порівняльний аналіз, інтегральний метод розрахунку конкурентоспроможності окремих територій, методи угруповань та інші статистичні методи. Обрані методи дають можливість порівнювати, групувати та аналізувати дані. Розрахунки проекту створення сироварні провадилися з використанням програмних продуктів «Project Expert» та «Exel».

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні документи, монографії вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій та періодичних видань, дані Інтернет - джерел, результати маркетингових досліджень щодо розвитку туризму в Одеській області, а також Стратегія розвитку Біляївської ОТГ.

Публікація. За результатами проведеного дослідження опубліковано наукову статтю «Підвищення конкурентоспроможності приморських регіонів».

ВИСНОВКИ

Розглянувши теоретичні питання щодо конкурентоспроможності на місцевому рівні, а також застосування методів її підвищення на прикладі Біляївської ОТГ, в роботі зроблено наступні висновки:

1. Біляївська об'єднана територіальна громада (ОТГ) утворилась 12 серпня 2015 року в рамках адміністративно-територіальної реформи. До складу громади входять три населенні пункти: м. Біляївка, с. Майори (12 км від центру громади), с. Повстанське (9 км від центру громади). Також в 2019 році Одеська облдержадміністрація затвердила висновок щодо відповідності Конституції та законам України проектів рішень Біляївської міської ради Біляївського району Одеської області про добровільне приєднання територіальних громад сіл Мирне, Широка Балка Мирненської сільської ради до Біляївської міської об'єднаної територіальної громади.

2. Загальний рівень соціально-економічного розвитку Біляївської ОТГ достатньо високий та займає одне з провідних місць у Одеській області, що обумовлено, насамперед, розташуванням поблизу обласного центру, сприятливими природними умовами, наявними земельними та трудовими ресурсами. Це при тому, що у неї немає бюджетоутворюючих підприємств, немає виходу до моря, залізної дороги чи порту. Демографічна ситуація позитивна та також добре впливає на загальний рівень розвитку громади. У 2017 та у 2018 роках, за даними незалежних фінансових моніторингів, Біляївська ОТГ посідала лідерські позиції не лише в Одеській області, а в Україні. З об'єднанням громади доходи на одного мешканця виросли з 910,3 грн. у 2015 році ОТГ до 4216,3 грн. у 2018 році.

3. Найбільший рівень розвитку (кількість суб'єктів господарювання та зайнятих) становить: торгівля, ресторанне та готельне господарство;

сільське господарство, які формують значні доходи місцевої громади. Разом з тим, промисловість також відіграє суттєву роль у формуванні місцевого бюджету та зайнятості місцевого населення. Вже в перший рік після об'єднання у 2015 з державного в бюджет громади почали напряду приходити кошти освітньої та медичної субвенції, а головне - 60% податку на доходи фізичних осіб. Порівняно з 2015 роком без урахування офіційних трансфертів громада отримала на 32 мільйони 766,9 тисяч гривень, або ж 242,8% більше, порівняно з ситуацією до об'єднання, а з урахуванням офіційних трансфертів – на 78 мільйони 782,2 тисяч гривень більше, або 334%.

4. Місцева соціальна та виробнича інфраструктура досить розвинена, але багато об'єктів потребують інвестицій для оновлення, ремонту та в цілому відновлення. Найбільш перспективним напрямом для подальшого розвитку при цьому можна вважати туризм, але лише за умов реалізації низки проектів щодо зміцнення туристичної конкурентоспроможності громади.

5. В межах Біляївської ОТГ серед напрямів зміцнення конкурентоспроможності важливу роль відіграють розвиток туризму та тваринництво молочної спрямованості. За кожним з напрямів в ОТГ є певні конкурентні переваги. Отже запропоновано проект який дозволить їх поєднати, а саме, створення сироварні із дегустаційною залом. Запропонований проект відповідає бажанням мешканців до кооперації в молочній сфері, а також планам громади щодо залучення додаткових туристичних потоків. Перехід до вироблення власної сирної продукції у громаді з подальшим формуванням її бренду, дозволить створювати нову додану вартість.

6. Початкові інвестиції за проектом «Біляївська сироварня» складатимуть 2320 тис. грн. Джерела фінансування: кошти інвесторів та власні внески учасників проекту. Банківська позика не передбачається. За

календарним планом передбачається підготовчий період терміном у 5 місяців, загальна тривалість проекту – 60 місяців (5 років). За рахунок екскурсій на сироварню із відвідуваннями дегустаційної зали можна вийти на туристичний сегмент. Особливо враховуючи те, що в Біляївці вже працює винокурня із дегустаційною залюю та рибальський стан. Наразі в громаді функціонує візит-центр, де збирається і надається вся інформація для туристів. Саме навколо нього можна об'єднати надавачів послуг і створити одну комплексну туристичну систему гастрономічних турів.

7. При ставці дисконтування 22% планований термін окупності проекту складає 36 місяців. Чистий приведений дохід – майже 379 тис. грн. Внутрішня норма прибутковості у 32,06, % свідчить про певний запас міцності проекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз ринкової кон'юнктури: навчальний посібник / В. Р. Кучеренко та ін. Одеса : ОНЕУ, 2014. 345 с.
2. Балджи М.Д. Конкурентоспроможність національної економіки в контексті управління розвитком інтеграційних зв'язків України. *Економічний вісник університету: зб. наук. пр.* Вип. 22/1. 2014. С. 173 – 179
3. Балджи М.Д. Тенденції розвитку підприємництва в Україні та Одеській області. *Економічні інновації: зб. наук. праць.* Вип. 59. 2015. С. 52-59.
4. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. К.: ТОВ «Софія-А», 2012. 88 с.
5. Бобровська О. Ю. Оцінка якості розробки програм розвитку муніципальних утворень як передумова їх сталого розвитку. *Вісник НАДУ при Президентіві України.* 2005. Вип. 3. С. 302 – 311.
6. Богун К. В., Прошкіна Я. Д. SWOT-аналіз як метод оцінки конкурентоспроможності регіону URL: http://www.rusnauka.com/36_PWMN_2010/Economics/76194.doc.htm
7. Бойченко В. С. Інфраструктурне забезпечення регіонального інноваційного розвитку. *Держава та регіони.* 2010. Вип. 6. С. 80-83.
8. Брикова І. Детермінанти міжнародної конкурентоспроможності національних регіонів у глобальному економічному просторі. *Міжнародна економічна політика.* 2007. № 7. С. 5-33.
9. Воронкова В. Г., Романенко Т. П., Андрюкайтене Р. Концепція розвитку проектно-орієнтованого бізнесу в умовах цифрової трансформації до

- SMART-суспільства. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 67. С. 13 - 27.
10. Держава і громадянське суспільство: партнерські комунікації у глобальному світі: навч. -метод. посіб. / В. Бебик та ін.; за заг. ред. В. Бебіка. Київ: ІКЦ “Леста”, 2006. 290 с.
11. Дума О. І. Виклики та перспективи у розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. URL:
http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2018/154.pdf
12. Гавриш О. А. Башилова В. П. Інноваційно-інвестиційні процеси в національній економіці та підприємстві. *Сучасні проблеми економіки та підприємництва*. 2014. Випуск 13. С. 78-85.
13. Герасимчук З. В., Ковальська Л. Л. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика: Монографія. Луцьк: Надстрип'я, 2018. 248 с.
14. Герасимчук З. В., Вахович В. М. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону: монографія. Луцьк : ЛДТУ, 2002. 248 с.
15. Гончарук Т. І. Конкуренція і конкурентоспроможність: зміст і розвиток у перехідній економіці. Суми : ВВП "Мрія-1" ЛТД, 2016. 60 с.
16. Горбаченко С.А. Управлінські інновації, як важіль забезпечення стратегічного розвитку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2018. № 1 (253). С. 59-71.
17. Данилов-Данильян В. И. Устойчивое развитие (теоретико-методологический анализ). *Экономика и математические методы*. 2013. Т. 39. С. 123–135.

18. Дегтярьова І. Механізми управління конкурентоспроможністю регіону: сутність та місце у системі механізмів управління державою. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/4/06.pdf>.
19. Добрава Н. В. Проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: матер. четвертої міжнарод. конф. 2015 р.* Одеса: Атлант, 2015. С.29-30.
20. Доскіч, Л. Політико-правові інструменти забезпечення політичної участі громадян у процесі адміністративно-територіальної реформи в Україні. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини.* 2017. № 10. С. 132–139.
21. Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. К.: 2019. 115 с.
22. Жилияєва Н. М. Ефективне забезпечення конкурентоспроможності регіонів та її експортної складової : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.05; Черкаський державний технологічний університет. Луцьк, 2011. 236 с.
23. Захарченко В. І., Захарченко С. В. Кластерний підхід до аналізу і підвищення конкурентоспроможності економіки України та її регіонів. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2017. № 5. Т. 1. С. 53-57.
24. Захарченко С. В. Научно-методические основы оценки конкурентоспособности регионов Украины в национальном и международном измерении при формировании инновационной модели развития. *Украина и ее регионы на пути к инновационному обществу.* 2013. Т. 2. С. 103-139.

25. Зміни до перспективного плану формування територій громад Одеської області активізували процеси приєднання до міст обласного значення в регіоні URL: <http://www.auc.org.ua/novyna/zminy-do-perspektyvnogoplanu-formuvannya-terytoriy-gromad-odeskoyi-oblasti-aktyvizuvaly>
26. Звєряков М.І. Становлення ринкової економіки: Монографія / М.І. Звєряков. Одеса, «Пальмира», 2008. – 304 с.
27. Звєряков М. І. У пошуках виходу з кризи [Текст] / М. І. Звєряков // Економіка України. — 2013. — № 8(621). — С. 4–21.
26. Інтелектуально-інноваційний розвиток регіону в контексті євроінтеграції: монографія / ред.: Л. К. Семів; Л : Ін-т регіон. дослідж. НАН України, 2017. 483 с.
27. Карпов В.А., Горбаченко С.А. Аналіз підприємницьких проєктів: навчальний посібник. О: ОНЕУ ротапінт, 2013. 241с.
28. Карпов В. А. Горбаченко С. А., Шевченко – Перепьолкіна Р. І. Проєктний аналіз: навчальний посібник. - К: Видавничий дім «Кондор», 2019. 324 с.
29. Кицюк І. В. Павліха Н. В. Управління конкурентоспроможністю національної економіки: регіональний вимір : монографія. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 184 с.
30. Коваленко В. В. Обґрунтування підходів і показників оцінки конкурентоспроможності. *Проблеми і перспективи розвитку підприємств України: зб. наук. праць*. 2000. С. 65-72.
31. Ковальов А. І., Літвінов О. С. Вимірювання рівня розвитку інтелектуального капіталу промислових підприємств України. *Вісник*

- Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки.* 2019. № 1 (131). С. 82-97.
32. Колодинський С. Б. Інноваційний маркетинг та конкурентоспроможність регіональних комплексів. *Вісник НУ "Львівська політехніка"*. 2014. № 499. С.50–56.
33. Кутідзе Л. С. Роль стратегічного маркетингу у формуванні експортного потенціалу регіону. *Вісник НУ "Львівська політехніка"*. 2013. № 472. С.103–08.
34. Кухарская Н. А. Концепция стратегирования социальноэкономического развития регионов Украины : монографія. Одесса : Феникс, 2011. 88 с.
35. Луцків О. М. Інноваційний розвиток економіки регіону: реалії та перспективи. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період*. 2016. Вип. 4. С. 430-440.
36. Макаренко М. В. Управління економічним потенціалом регіону як основою формування конкурентних переваг регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №3. С. 217–224.
37. Наумов Д. О. Підвищення конкурентоспроможності у міжнародній практиці. *Економіка та держава*. 2017. № 1. С. 38-40.
38. Ніценко В. С., Попович В. В. Проблеми сталого розвитку Одеського регіону. *БізнесІнформ*. 2013. № 7. С. 69-73.
39. Онікієнко В. В., Ємельяненко Л. М, Терон І. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України. К. : РВПС НАН України, 2006. 480 с.
40. Офіційний веб – сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

41. Павлова С. І. Теоретичні підходи до класифікації методів оцінки інвестиційних проектів. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2009. №1(47). С. 195–198.
42. Перелік діючих регіональних цільових та комплексних програм Одеської області (станом на 01.10.2018). URL: <http://oblrada.odessa.gov.ua/odeska-oblast/strategichni-ta-programnidokumenty-oblasti/perelik-diyuchyh-regionalnyh-tsilovyh-ta-kompleksnyh-program-odeskoyi-oblasti/>
43. Побурко Я. В. Часткові та комплексні статистичні оцінювання внеску регіонів України у соціально-економічний розвиток держави. *Регіональна економіка*. 2004. № 3. С. 121 – 138.
44. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов. М.: Альпина Бизнес Букс, 2015. 454 с.
45. Про Біляївську ОТГ URL: <https://decentralization.gov.ua/gromada/5>
46. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5.02.2015 р. № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
47. Про Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p>
48. Про порядок розроблення в Одеській обласній державній адміністрації регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання: Розпорядження Голови обласної державної адміністрації від 04.07.2017 р. №544/А-2017 URL: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5a81b63e0c78d.pdf>
49. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 р. N1621IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>.

50. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012р. № 4618-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
51. Проблеми підвищення ефективності господарювання в народногосподарському комплексі (на мезо- та мікроекономічних рівнях): монографія / за ред. А.І. Ковальова, Н.В. Сментини. Одеса: Атлант, 2013. 398 с.
52. Проекти регіонального розвитку. URL:
<https://surdp.eu/RegionalDevelopment-Projects>
53. Прийдун Л. В. Оцінка зарубіжного досвіду підвищення конкурентоспроможності. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2011. № 16. С. 201-209.
54. Ресурси Біляївської ОТГ URL:
https://decentralization.gov.ua/gromada/5/success_story
55. Руснак Б. А. Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика. Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Одеса, 2011. 536 с.
56. Савченко В. Ф., Стойка В. О., Стойка С. О. Вплив адміністративнотериторіальної реформи на соціально-економічний розвиток України.
Економічні горизонти. 2018. № 2(5). С. 28-34.
57. Сментина Н.В. Соціально-економічний розвиток м. Одеса в розрізі стратегічного планування як форми управління розвитком мезосистем
URL: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-20132_0-pages-132_137.pdf
58. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону: монографія / За ред. А. Мокія, Т.

- Васильціва. – Львів: Ліга Прес, 2017. 488 с.
59. Татар М.С. Особливості концептуального визначення категорій конкуренції та конкурентоспроможності. *Економіка та держава*. 2012. №1. С. 61-64.
60. Терещенко Д. А. Організаційно-правове забезпечення комунікативної діяльності місцевих органів влади. Х : Харківський РІДУ, 2009. 207 с.
61. Ульянченко О. В. Інноваційно-інвестиційна діяльність, як основа сталого розвитку економіки держави. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. : Економіка*. 2015. Вип.2(1). С.70-76.
62. Фатхудинов Р. Глобальная конкурентоспособность: инструменты системного развития: Монография / За ред. Р. Фатхудинова. Изд-во: «Стандарты и Качество», 2019. 464 с.
63. Фінансова децентралізація: як ефективно розпоряджатися активами громад URL: <http://uaror.org.ua/?p=18946>
64. Хамініч С. Ю. Конкурентоспроможність національної економіки: особливості, пріоритети та проблеми. *Актуальні проблеми економіки*. – 2017. № 4 (70). С. 20–26
65. Чупик Г.Р. Наукові підходи до визначення категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність». *Вісник Львівської КА*. 2014. № 22. С. 55-58.
66. Шкуренко О. В. Фінансові аспекти вдосконалення реалізації регіональних програм. URL: http://www.confcontact.com/20100916/ek_shkurenko.htm
67. Юданов А. Ю. Конкуренция: теория и практика: учеб. пособ. М.: Изд-во ГНОМ и Д, 2015. 304 с.